Cyngor Sir Ynys Môn	
CYFARFOD:	CYSAG / Cyngor Sir
DYDDIAD:	Chwefror 21ain / Mawrth 7fed, 2024
TEITL YR ADRODDIAD:	Aelodaeth a chyfansoddiad y Cyd-bwyllgor Ymgynghorol Sefydlog ar Addysg Grefyddol (CYSAG)
AWDUR:	Jane Ashman
PENNAETH GWASANAETH	Marc Berw Hughes, Cyfarwyddwr Addysg, Sgiliau a Phobol Ifanc
DIBEN YR ADRODDIAD:	I'r Cyngor gytuno i addasu aelodaeth ac enw'r CYSAG yn dilyn y newidiadau deddfwriaethol o ganlyniad i Ddeddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021.
SWYDDOG CYSWLLT:	Jane Ashman

1. Cefndir:

Dan Ddeddf Addysg 1996 (EA1996), mae gan yr Awdurdod Addysg Lleol ddyletswydd i sefydlu Cyd-bwyllgor Ymgynghorol Sefydlog ar Addysg Grefyddol (CYSAG).

O ganlyniad i newidiadau deddfwriaethol o adran 390 i 392 yr EA1996, sydd wedi dod i rym dan Ddeddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021 (CA(W)A2021), mae'r gofyniad i awdurdod lleol sefydlu CYSAG wedi cael ei ddisodli, yn amodol ar gyfnod pontio, gyda'r gofyniad i gynnwys Cyngor Ymgynghorol Sefydlog (CYS) ar Grefydd, Gwerthoedd a Moeseg (GGM).

Mae briff y CYS yn fwy eang na'r CYSAG a hynny am ei fod yn cynnwys nid yn unig crefydd, ond GGM (gwerthoedd a moeseg) o fewn Fframwaith y Cwricwlwm newydd i Gymru.

Yn ogystal â'r briff ehangach, mae cyfansoddiad y CYS yn wahanol i'r CYSAG blaenorol oherwydd mae'n rhaid iddo gynnwys cynrychiolwyr sydd ag argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol.

Mae'r EA1996 diwygiedig yn amodi y dylai'r CYS gynnwys y grŵp canlynol o aelodau (elfennau ychwanegol, fel yr ychwanegwyd gan y CA(W)A2021 mewn ysgrifen italig):

- Grŵp o unigolion sy'n cynrychioli enwadau Cristnogol a chrefyddau eraill, ac enwadau o'r crefyddau hynny, *ac argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol* – sydd, ym marn yr AALl, *yn adlewyrchu cryfder cymesur eang y crefydd, yr enwad neu'r argyhoeddiad athronyddol anghrefyddol hwnnw yn yr ardal;*
- Grŵp sy'n cynrychioli asiantaethau'r athrawon hynny mae'r AALl yn credu y dylid eu cynrychioli, gan roi ystyriaeth i amgylchiadau'r ardal; a
- Grŵp i gynrychioli'r AALl.

Mae hefyd yn bosibl cynnwys aelodau cyfetholedig; nid oes ganddynt hawliau pleidleisio.

Er mwyn cydymffurfio gyda deddfwriaeth, ac yn unol â phenderfyniad y CYSAG yn ystod Tachwedd 2020 i adolygu ei Gyfansoddiad pan gyflwynwyd newidiadau deddfwriaethol gan Lywodraeth Cymru, mae swyddogion yn y Gwasanaethau Dysgu, ac sy'n cefnogi gwaith CYSAG, wedi gwneud gwaith i adolygu aelodaeth cynrychiolwyr crefyddol ac anghrefyddol.

2. Adolygu Aelodaeth:

Nid yw'r ddeddfwriaeth yn darparu manylion am ba grefyddau, enwadau neu argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol sydd angen eu hystyried ar gyfer eu cynnwys yn y CYS. Nid yw'r ddeddfwriaeth ychwaith yn cynnig canllawiau ar y data y dylid dibynnu arno er mwyn dyrannu seddi; mae'n nodi mai penderfyniad ar gyfer yr AALl ydyw, yn seiliedig ar y safbwynt bod yr aelodaeth yn adlewyrchu cryfder cymesur y crefydd, enwad neu argyhoeddiad athronyddol anghrefyddol hwnnw yn yr ardal.

Mae aelodaeth bresennol y cynrychiolwyr perthnasol, nad yw wedi'i adolygu ers rhai blynyddoedd, yn cynnwys chwe enwad Cristnogol a dim cynrychiolwyr o grefyddau eraill neu argyhoeddiadau athronyddol anghrefyddol.

Mae swyddogion o'r Gwasanaethau Dysgu wedi cwblhau dadansoddiad bwrdd gwaith ar grwpiau crefyddol ac anghrefyddol ar Ynys Môn. Mae manylion y broses ddilynwyd a'r canfyddiadau fel a ganlyn:

- **Cyfrifiad:**
  Roedd yr adolygiad a gwblhawyd gan swyddogion o'r Gwasanaeth Dysgu yn ystyried canlyniadau y cwestiwn crefyddol yng Nghyfrifiad 2021 ar gyfer Ynys Môn fel man cychwyn. Cadwyd mewn cof fod y Cwestiwn yn y Cyfrifiad ynghylch crefydd yn gwestiwn opsiynol, ac felly efallai na fydd y canlyniadau yn adlewyrchiad teg o gredoau crefyddol/anghrefyddol y boblogaeth, ond dylid nodi mai dim ond 6.5% o bobl Ynys Môn wnaeth benderfynu peidio ag ateb y cwestiwn hwn. Mae'r canlyniadau cyflawn wedi'u cynnwys yn **Atodiad 1.**

- **Archwiliad Pellach:**
  Anfonwyd gohebiaeth gan swyddogion o'r Gwasanaeth Dysgu at grwpiau sydd wedi'u rhestru yn **Atodiad 2** yr adroddiad hwn, gyda chais am wybodaeth am nifer yr aelodau ar gyfer Ynys Môn. Anfonwyd gohebiaeth yn wreiddiol ar 11.08.23; anfonwyd nodyn atgoffa ar 18.08.23 gyda chais i anfon ymatebion erbyn 23.08.23. Er mwyn sicrhau bod pob grŵp yn cael cyfle rhesymol i ymateb i'r cais hwn am wybodaeth, ac er mwyn gallu cysylltu â chynrychiolwyr o'r enwad Crynwyr a'r grefydd Siciaeth (nad oedd wedi'u cynnwys yn y garfan gyntaf), anfonwyd gohebiaeth bellach gan swyddogion o'r Gwasanaeth Dysgu ar 06.10.23, a nodyn atgoffa ar 25.10.23; disgwyliwyd ymatebion erbyn 06.11.23. Mae manylion am yr ymatebion a dderbyniwyd gan y Gwasanaeth Dysgu wedi'u cynnwys yn **Atodiad 2.**

3. Crynodeb:

Nid yw'r data a gasglwyd yn yr ymarferiad hwn yn gyflawn.

- Mae gwybodaeth y Cyfrifiad (**Atodiad 1**) yn rhoi trosolwg cyffredinol o grefydd/anghrefydd ar Ynys Môn, ond nid yw'n darparu'r manylion er mwyn pennu cryfder y gwahanol enwadau.

- Dim ond ychydig o ymatebion a dderbyniwyd i'r ohebiaeth a anfonwyd gan y Gwasanaeth Dysgu at y grwpiau sydd wedi'u nodi yn **Atodiad 2.**

Er y cydnabyddir fod yr argymhelliad canlynol yn seiliedig ar y data anghyflawn sydd ar gael ar hyn o bryd, mae'n dilyn ymdrechion rhesymol gan y Gwasanaeth Dysgu i gasglu'r wybodaeth berthnasol. Mae'n annhebygol y byddai oedi er mwyn cwblhau ymgynghoriad pellach yn golygu bod data pellach yn cael ei gasglu; ystyrir bod yr argymhelliad hwn yn gynnig rhesymol ym mhob un o'r amgylchiadau:-

A. Cristnogaeth

Gan fod ffigyrau'r cyfrifiad yn dangos mai Cristnogaeth yw'r ateb mwyaf poblogaidd ar gyfer yr ymholiad hwn, ac mai dyma'r crefydd cryfaf ar Ynys Môn (35,485 o bobl / 51.5%), mae'n rhesymol, ac yn cyd-fynd â deddfwriaeth, bod y mwyafrif o seddi ar y SAC yn cynrychioli'r crefydd hwn.

Mae nifer o enwadau o fewn Cristnogaeth. Nid yw'r cyfrifiad yn archwilio hyn mewn rhagor o fanylder, ac felly nid yw'n bosibl casglu gwybodaeth am yr enwadau gwahanol sy'n rhan o'r ymateb hwn.

Mae chwe enwad gwahanol yn cael eu cynrychioli ar y CYSAG ar hyn o bryd, sef Eglwys Bresbyteraidd Cymru; Undeb Bedyddwyr Cymru; Undeb yr Annibynwyr Cymraeg; Yr Eglwys Babyddol; Yr Eglwys Fethodistaidd ac Yr Eglwys yng Nghymru. Bu i'r Gwasanaeth Dysgu gysylltu â'r rhain, ac eraill, i gasglu ffigyrau aelodau presennol; mae'r ymatebion wedi'u cynnwys yn **adran (a) Atodiad 2.**

Er mai dim ond ymatebion uniongyrchol cyfyngedig i geisiadau am niferoedd aelodau a geir gan nifer o'r enwadau Cristnogol, mae'n amlwg fod yr Eglwys yng Nghymru, Pabyddion ac Anghydffurfwyr Protestannaidd yn cael eu cynrychioli ar Ynys Môn, ac yn seiliedig ar hynny, **argymhellir y parheir i gynnig un sedd yr un i'r chwe enwad Cristnogol presennol ar y CYS.**

Fel y nodwyd yn **adran (a) Atodiad 2**, mae 500 aelod o Dystion Jehofa ar Ynys Môn, ac mae hwn yn ffigwr sy'n llawer uwch na nifer yr aelodau a gasglwyd gan Undeb Bedyddwyr Cymru ac Yr Eglwys Fethodistaidd (gyda'r ddau eisoes yn cael eu cynrychioli ar y CYSAG). Mae'r ymateb yn debyg i nifer aelodau Undeb yr Annibynwyr Cymraeg (sydd eisoes â chynrychiolaeth ar y CYSAG). Yn seiliedig ar y ffigwr hwn, a gasglwyd yn uniongyrchol mewn ymateb i ymholiadau'r Gwasanaeth Dysgu, **argymhellir bod cynrychiolydd o'r Tystion Jehofa yn cael sedd ar y CYS.**

B. Dim Crefydd

Yr ail ateb mwyaf poblogaidd i gwestiwn y Cyfrifiad oedd "dim crefydd" (28,066 o bobl / 40.7%). Mae hwn yn ymateb eang iawn, a gall gynnwys amrywiaeth o unigolion nad ydynt, o bosibl, yn uniaethu â system grêd e.e. anffyddiwr, agnostig, ysbrydol ond nid crefyddol, ac ati: er, mae'n amlwg o ddata'r Swyddfa Ystadegau Gwladol (**Atodiad 1**) bod rhai aelodau'r grŵp hwn wedi nodi eu hymateb dan "arall" yn hytrach na "dim crefydd" ac felly nid yw'r ffigwr yn hollol ddibynadwy. Bu i gyfanswm o 0.4% ymateb i 'arall' ar Ynys Môn.

Mae'n rhesymol credu nad yw canran o'r rheiny a ddewisodd "dim crefydd" yn rhan o unrhyw grŵp, ac yn seiliedig ar hynny, nid oes cynrychiolydd amlwg ar gyfer y gyfran helaeth hon o'r boblogaeth. Nid yw'n bosibl penodi unigolyn sy'n dweud ei fod yn perthyn i'r grŵp "dim crefydd"; mae'n rhaid i'r unigolyn fod yn gynrychiolydd o *argyhoeddiad athronyddol anghrefyddol*, ac mae'n rhaid i'r diffiniad statudol ddangos argyhoeddiad (nid syniad na barn) sy'n meddu lefel benodol o effeithiolrwydd, difrifolwch, cydlyniad a phwysigrwydd.

Cafodd grwpiau posibl sy'n bodloni'r diffiniad o *argyhoeddiad athronyddol anghrefyddol* eu hadnabod gan swyddogion o'r Gwasanaeth Dysgu, a chysylltwyd â nhw; mae eu hymatebion wedi'u cynnwys yn **adran (b) Atodiad 2.**

Yn seiliedig ar y ffaith bod rhaid i'r cynrychiolwyr CYS perthnasol gynnwys cynrychiolaeth gan unigolion sydd ag argyhoeddiad athronyddol anghrefyddol, os bydd yr Awdurdod Addysg Lleol yn ystyried bod penodi unigolion o'r fath yn adlewyrchu cryfder cymesur y crefydd, enwad neu argyhoeddiad athronyddol anghrefyddol hwnnw yn yr ardal, mae'n rhesymol bod sedd yn cael ei chynnig i'r grŵp a all fodloni'r diffiniad.

Er nad yw nifer yr aelodau o Dyneiddwyr DU ar Ynys Môn yn amlwg, ac yn seiliedig ar y ffaith nad oes unrhyw grwpiau / gwybodaeth arall ar gael i'w hystyried, **mae'n rhesymol cynnig sedd ar y CYS i gynrychiolydd o** Dyneiddwyr DU **er mwyn sicrhau bod cynrychiolaeth ar gyfer safbwynt argyhoeddiad athronyddol anghrefyddol ar CYS Cyngor Sir Ynys Môn.**

Mae wedi'i dderbyn nad yw Dyneiddwyr DU yn cynrychioli safbwyntiau'r rheiny sy'n dweud nad oes ganddynt "dim crefydd" neu "arall" yn y Cyfrifiad. Fodd bynnag, fel sefydliad, mae'n bodloni'r diffiniad deddfwriaethol o gynrychioli unigolion gydag argyhoeddiad athronyddol anghrefyddol. Mae gan Dyneiddwyr DU seddi ar nifer o CYSau eraill hefyd.

C. Crefyddau eraill nad ydynt yn Gristnogol

Mae ffigyrau'r Cyfrifiad (**Atodiad 1**) yn dangos niferoedd isel iawn ar gyfer crefyddau eraill nad ydynt yn Gristnogol, yn amrywio o 328 (Mwslim) a 30 yr un yn perthyn i Iddewiaeth a Siciaeth. Mae **Adran (c) Atodiad 2** yn nodi'r ymatebion a dderbyniwyd i ohebiaeth gan y Gwasanaeth Dysgumo'r crefyddau hynny sydd wedi'u hadnabod ar restr y Cyfrifiad ar gyfer ymatebion posibl.

Mae canlyniadau'r Cyfrifiad yn dangos mai Islam yw'r crefydd nad yw'n Gristnogol cryfaf ar Ynys Môn. Mae felly'n rhesymol **dyrannu un sedd i gynrychiolydd o Islam ar y CYS.**

4. Opsiynau Posibl

<u>Peidio â gwneud unrhyw beth a methu â bodloni gofynion statudol.</u>

- Gall peidio â diweddaru'r gofyniad aelodaeth ar gyfer CYS arwain at yr Awdurdod yn methu â bodloni ei rwymedigaeth gyfreithiol a bod cyfansoddiad y CYS yn anaddas, sy'n golygu y gall unrhyw benderfyniad a wneir gan y CYS fod yn destun her gyfreithiol.

<u>Gwneud newidiadau sy'n cydymffurfio gyda gofynion statudol.</u>

- Bydd argymell y newidiadau arfaethedig yn helpu i sicrhau bod yr Awdurdod yn cydymffurfio gyda'i rwymedigaeth gyfreithiol ar gyfer y CYS.

- Mae’n rhaid i’r Pwyllgor gynnwys cynrychiolwyr o ddiddordebau gwahanol (fel sydd wedi’i grybwyll yn adran 1 yr adroddiad hwn) er mwyn gweithredu fel pwyllgor gweithredol; mae’r cynnig i gael cyfanswm o 9 cynrychiolydd crefyddol/anghrefyddol yn rhesymol ac yn cydymffurfio gyda’r gofyniad cyfreithiol.

5. Argymhelliad:

1) Bod y Cyngor llawn yn cytuno i addasu enw’r CYSAG i CYS a bod ei gylch gorchwyl yn cael ei gynnwys yng Nghyfansoddiad y Cyngor gan y Swyddog Monitro, yn unol â’r gofyniad cyfreithiol ar gyfer CYS; a

2) Mae’n rhaid i’r awdurdod lleol gymryd y camau priodol er mwyn sicrhau bod yr aelodaeth yn gymesur â chryfder pob crefydd, enwad, neu argyhoeddiad athronyddol anghrefyddol, yn ei ardal leol, ac mae’r Cyngor llawn yn cytuno bod aelodaeth y CYS yn cynnwys cyfanswm o 9 sedd, yn cynnwys 6 sedd ar gyfer yr aelodau presennol a 3 sedd ychwanegol newydd, fel a ganlyn:

1	**Dyneiddwyr DU (*ychwanegol)***
2	**Eglwys Bresbyteraidd Cymru**
3	**Islam (*ychwanegol)***
4	**Tystion Jehova (*ychwanegol)***
5	**Undeb Bedyddwyr Cymru**
6	**Undeb yr Annibynwyr Cymraeg**
7	**Yr Eglwys Babyddol**
8	**Yr Eglwys Fethodistaidd**
9	**Yr Eglwys yng Nghymru**

Enclosure 1

Canlyniadau Cyfrifiad 2021 ar gyfer Ynys Môn

Y grefydd mae pobl yn cysylltu neu'n uniaethu â hi, fel y nodwyd yng nghanlyniadau Cyfrifiad 2021 ar gyfer Ynys Môn (a chan ddilyn yr un drefn o adrodd):

	Nifer yr ymatebion yng Nghyfrifiad 2021
Dim crefydd	40.7% (28,066)
Cristnogaeth	51.5% (35,485)
Bwdhaeth	0.2% (154)
Hindŵaeth	0.1%(62)
Iddewiaeth	0% (30)
Mwslimaidd	0.5% (328)
Siciaeth	0% (30)
Crefydd arall	0.4% (278)
Heb ateb	6.5% (4,446)

Mae'r Swyddfa Ystadegau Gwladol yn nodi, ar gyfer y rheiny a atebwyd “arall” ledled Cymru a Lloegr (nid Ynys Môn yn benodol), mai'r canlynol oedd rhai o'r grwpiau crefyddol mwyaf cyffredin: Alefiaeth, Jainiaeth, Pagan, Rafidasia, Rastaffaraidd, Shamaniaeth, Wica a Zoroastriaidd; a'r grwpiau anghrefyddol a enwyd oedd: Agnostig, Anffyddwyr a Dyneiddwyr.

Atodiad 2

<u>Aelodaeth grwpiau/sefydliadau gwahanol ar Ynys Môn</u>

Anfonwyd neges e-bost/ffurflen gyswllt gan y Gwasanaeth Dysgu at y grwpiau a restrwyd ar 11.08.23 gyda chais am nifer aelodau. Anfonwyd neges e-bost atgoffa ar 18.08.23 yn gofyn am ymateb erbyn 23.08.23.

Gwnaed cyswllt pellach gan y Gwasanaeth Dysgu ar 06.10.23 gyda'r grwpiau hynny nad oeddynt wedi ymateb i'r cais uchod am wybodaeth. Gofynnwyd am ymatebion erbyn 6.11.23. Gwnaed galwad ffôn / anfonwyd neges e-bost atgoffa ar 25.10.23.

a. **<u>Enwadau Cristnogol:</u>**

Nifer yr ymatebion yng Nghyfrifiad 2021: 35,485

	Nifer yr aelodau ar Ynys Môn a nodwyd gan bob grŵp
Crynwyr	25
Eglwys Bresbyteraidd Cymru	Ni dderbyniwyd ymateb
Eglwys Bresbyteraidd Lloegr	Ni lwyddwyd i ddod o hyd i fanylion cyswllt
Eglwys Pentecostaidd	135
Eglwysi Pioneer	80
Tystion Jehofa	500
Undeb Bedyddwyr Cymru	168
Undeb yr Annibynwyr Cymraeg	488
Yr Eglwys Babyddol	255
Yr Eglwys Fethodistaidd	61
Yr Eglwys yng Nghymru	Ni dderbyniwyd ymateb

b. **<u>Dim crefydd:</u>**

Nifer yr ymatebion yng Nghyfrifiad 2021

- Dim crefydd 40.7% (28,066)
- Heb ateb 6.5% (4,446)
- Arall 0.4% (278)

	Nifer yr ymatebion yng Nghyfrifiad 2021	Nifer yr aelodau ar Ynys Môn a nodwyd gan bob grŵp
Dyneiddwyr DU	Ddim yn opsiwn yn y Cyfrifiad	Anhysbys. 4,000 yng Nghymru.
Urdd Derwyddon Môn	Ddim yn opsiwn yn y Cyfrifiad	Ni dderbyniwyd ymateb.

c. **<u>Crefyddau eraill:</u>**

	Nifer yr ymatebion yng Nghyfrifiad 2021	Nifer yr aelodau ar Ynys Môn a nodwyd gan bob grŵp
Bwdhaeth	154	Dim manylion cyswllt ar gael. Yn Llandudno mae'r grŵp agosaf.
Hindŵaeth	62	Dim manylion cyswllt ar gael. Dim cyfeiriadau ar-lein at unrhyw deml na chymdeithas Hindŵaeth yng ngogledd Cymru.
Iddewiaeth	30	Mae ymatebion yn nodi nad yw'r wybodaeth hon yn hysbys. Yn Llandudno mae'r grŵp agosaf.
Islam	328	Mae ymatebion yn nodi nad yw'r wybodaeth hon yn hysbys. Dim mosg ar Ynys Môn; Canolfan Islamaidd Bangor yw'r agosaf.
Siciaeth	30	Ni dderbyniwyd ymateb.